

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Стандарти за образователни постижения за края на основното образование

Обща предметна компетентност (ОПК)

Учениците говорят и пишат, в различни комуникативни ситуации и дигитална среда, прилагайки литературно-езикови и правописни норми.

Те насърчават културата на диалог и зачитат основните норми на общуване. Имат развит речник и са способни да използват езика, за да изразят творческите си способности.

Прилагат основни знания в интерпретацията на литературни и други произведения на изкуството от българското и световното наследство, като постепенно изграждат своя естетически вкус. Чрез четене и възприемане на литературни произведения, те развиват въображение, способност за изследователско наблюдение, разбиране на себе си и другите и критично мислене; Насърчават се моралната преценка, емпатията и асоциативната връзка. Учениците четат и целенасочено подхождат към интерпретацията на различни нехудожествени текстове (включително дигитални източници и медийно съдържание), за да развият способността си да подбират, оценяват и използват информация, като същевременно се отнасят отговорно към интелектуалната собственост. Те използват безопасно информационните и комуникационни технологии за учебни цели.

Използват придобитите знания по език и литература за по-нататъшно учене и усъвършенстване, както и за справяне със обществения живот (решаване на проблемни ситуации, сътрудничество, поемане на инициатива, развиване на отговорно отношение към себе си и околната среда и др.).

В съответствие с възрастта си, те разбират мястото, ролята и значението на езика и литературата за запазване на националната идентичност и традиции, за да подхранват културата на своя народ и да уважават и ценят многообразието на другите култури.

Прилагайки знанията си по български език, те по-лесно усвояват сръбския, както и чужди езици.

Те прилагат разнообразни стратегии за учене и функционално свързват съдържанието на различни предмети.

Основно ниво

Специфична предметна компетентност 1 (СПК 1)

Учениците разбират понятието език, знаят кой език говорят и осъзнават мястото и ролята на българския книжовен език в обществото. Те разграничават книжовен език от диалектите. Прилагат нормите на книжовния език в речта и писането. Имат развит речник, съобразен с възрастта им, и използват думи според комуникативната ситуация. Способни са да опишат преживяването си в литературно произведение и да извлекат необходимата информация от нехудожествен текст. Познават най-значимите творци от

националната и световната литература и техните произведения от програмата. Свързват прочетените литературни произведения, планирани в програмата, с техните автори. Правят разлика между народна и авторска литература. Интерпретират литературни произведения от програмата според зададени критерии (самостоятелно или с помощта на учителя).

Специфична предметна компетентност 2 (СПК 2)

Учениците свързват знанията по граматика и правопис с езиковите ситуации, в които ги прилагат. Те говорят ясно, четат свободно и са способни да изразяват мнението си. Слушат внимателно събеседника, уважавайки неговото мнение. Съставят прост говорим или писмен текст за преживяването си от литературно произведение, както и по теми от ежедневието и света на въображението. Четат литературни и нехудожествени текстове, използвайки различни техники на четене. Разграничават експлицитните и имплицитните значения в различните видове текстове. Те използват различни източници на знания, сравняват информация и я оценяват.

Специфична предметна компетентност 3 (СПК 3)

Учениците използват книжовния език в различни комуникативни ситуации. Те изразяват мнението си по аргументиран начин, уважавайки мнението на другите. Избират подходящия езиков израз според контекста. Създават различни видове текстове. Четат, разбират и перифразират литературни и нехудожествени текстове. Те използват четивна грамотност и различни стратегии за четене и учене. Изразяват любов към литературата и уважават ценностите на националната култура и културата на другите народи. Развили са навици за четене и разбират значението за развитието на собствената си обща култура и знания. Те разпознават формите на вербална агресия (неучтив език, неуважение към събеседника, обиди, реч на омразата и др.) като негативно явление.

Резултати от образователния цикъл за края на основното образование

Основно ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
Учениците:	Учениците:	Учениците:
–БЕ ОО.О.1.1.Различават книжовния от народния език; знаят да използват книжовния език; имат	–БЕ ОО.О.2.1. Свързват теоретичните знания по граматика с	– БЕ.ОО.О.3.1. Използват езиковите си знания, за да се изразяват правилно, ясно и

правилно отношение към диалектите. –БЕ.ОО.О.1.2. Различават гласните и съгласните (и в рамките на съгласните тяхното деление); различават правилния от неправилния изговор на звуковете. –БЕ.ОО.О.1.3 Различават изменяемите и неизменяемите части на речта, назовават видовете думи и ги класифицират според граматическите категории. –БЕ.ОО.О.1.4. Различават простите думи от сложните. –БЕ.ОО.О.1.5. Различават синтактичните форми(дума, словосъчетание, видове прости изречения); различават главните части на изречението; различават сложно съставните от сложно съчинени изречения; знаят видовете сложно съчинени изречения, както и видовете сложно съставни изречения. –БЕ.ОО.О.1.6. Знаят значението на думите, фразеологични словосъчетания, които се срещат в училищните текстове и	класификацията на езиковите явления в проста езикова ситуация. –БЕ.ОО.О.2.2.Използват „Правописа на българския език“, както и речници за уточняване на езикови и правописни правила. –БЕ.ОО.О.2.3.Четат литературни и нехудожествени текстове и слушат с внимание и разбиране по-прости презентации (напр. лекции на живо или аудио, аудио-визуални или дигитални презентации), като по този начин изграждат навици за четене и внимателно слушане. –БЕ.ОО.О.2.4. Изразяват своето преживяване от говорим или писмен текст (напр. колко им харесва текстът, дали го намират интересен /необикновен; какво е основното чувство и тон на текста и др.). -БЕ.ОО.О.2.5.Свързват съдържанието на литературно произведение със собствения или чужд опит. –БЕ.ОО.О.2.6. Обобщават и преразказват прозаичен текст, като разграничават главното от второстепенното; интерпретират текста,описват героите, действието, идват до заключения.	подходящо в комуникативна ситуация, както устно, така и писмено. – БЕ.ОО.О.3.2.Знаят да четат информация, представена в различни формати (таблица, графикон, хипертекст...) и да я интерпретират по различни начини (устно, писмено, визуално, дигитално). – БЕ.ОО.О.3.3. Пишат, използвайки различни наративни форми и различни функционални стилове. -БЕ.ОО.О.3.4. Съчетават подходящ езиков израз в контекста (включително конструктивна комуникация в сътрудничество с други, в група, в социалните мрежи и интернет) – БЕ.ОО.О.3.5.Изразяват своето аргументирано мнение в съответствие с контекста,зачитайки мнението на другите. – БЕ.ОО.О.3.6. Разпознават езика на омразата и дискриминационните нагласи в ежедневните ситуации и в медиите като негативно явление; уважават личните и културните различия. –БЕ.ОО.О.3.7. Използват четивната грамотност (намиране на
---	---	---

всекидневната комуникация и правилно ги използват. –БЕ.ОО.О.1.7. Правят разлика помежду формална и неформална лексика и използват я в зависимост от повода; познават основните лексикални явления и лексикални отношения(сининимия, омонимия и антонимия). –БЕ.ОО.О.1.8 Знаят правописните правила и ги прилагат в прости примери. -БЕ.ОО.О. 1.9. Разграничават формалното от неформалното изразяване и свързват начина на изразяване с комуникативната ситуация. –БЕ.ОО.О.1.10. Познават литературните произведения от задължителната учебна програма: посочват автора и названието на произведението му; умеят да преразкажат основния сюжет, да посочат основната тема и главния мотив и да назначат главните герои. БЕ.ОО.О.1.11. Различават основните видове и форми на	–БЕ.ОО.О.2.7. Подбират и адаптират подходящи изразителни (вербални и невербални) средства, речник и форми на разказване в писмен текст, както и в устната комуникация. –БЕ.ОО.О.2.8. Забелязват информация в текста, която не разбират, и намират начини да я разберат (задават въпроси); намират информации в текста според дадените критерии.	информация, разбиране на общото значение на текст, тълкуване на значението на текст) като средство за изучаване на други предмети. – БЕ.ООО.О.3.8. Прилагат различни стратегии за четене и ги адаптират към дадения текст (информиране, учене, естетическо преживяване, забавление). -БЕ.ОО.О.3.9. Развиват навици за четене и разбират значението на четенето за развитието на собствената си обща култура и знания. – БЕ.ОО.О.3.10. Разбират значението на литературата и културата в живота си; развиват креативност и собствени творчески способности във всички области; ценят литературата като съществена част от националната, европейската и световната култура и като средство за популяризиране на различни култури. БЕ.ОО.О.3.11. Използват знанията си по език и литература, за да участват в различни културни мероприятия (събития, пиеси, литературни вечери, изложби, представления и др.), да реализират предварително замислени идеи и да участват в
--	---	--

литературното творчество: устната от авторската литература; прозни от стихотворни творби; различават творби, които са от лирически, епически и драматичен род.		проекти, свързани с училището и местната общност. БЕ.ОО.О.3.12. Съставят по-прост устен или писмен текст, според дадените критерии, като отговорно разглеждат въпроси, свързани с интелектуалната собственост. – БЕ.ОО.О.3.13. Признават значението на езика за насърчаване на културната и националната идентичност; уважават сръбския език, както и езиците на останалите национални малцинства в Сърбия и познават елементи от тяхното културно и историческо наследство.
---	--	---

Средно ниво

Специфична предметна компетенция 1 (СПК 1) Учениците знаят основните данни за произхода и развитието на книжовния език, както и диалектите на българския език. Различават основните езикови групи в Европа и определят мястото на българския език в семейството на славянските езици. Знаят основните правила от всички области на граматиката (фонетика, морфология, синтаксис,
--

лексикология, стилистика), както и правописната норма на съвременния български книжовен език и ги прилагат в писмена и устна реч. Имат богат речник и спрямо образованието си различават формалното от неформалното изразяване и свързват начина на изразяване с коминикативната ситуация. При анализирането на литературни произведения различават основните тематични, композиционни и езиково-стилови характеристики на епическия, лирически и драмски текст. Познават основните литературни термини и съответно ги прилагат в анализа на литературните творби. Самостоятелно анализират отделен проблем в художествен и нехудожествен текст.

Специфична предметна компетенция 2 (СПК 2)

Учениците свързват информации от различни области служейки се с речници, помагала, енциклопедии, както и от други източници, включвайки и дигиталните източници. Умеят да изразяват своето лично мнение върху

всекидневните теми. Ясно го формулират, аргументирано го обосновават и публично излагат. Съставят логически и структурно сложен устен или писмен текст. Тълкуват важните части на структурата на художествения текст, както и неговите тематични, идейни, стилови, езикови и композиционни характеристики. Тълкуват идейните и формалните елементи в художествен и нехудожествен текст. Анализират отделен проблем в текста и аргументирано го обосновават.

Специфична предметна компетенция 3 (СПК 3)

Учениците тачат собствената си реч и съставят по-сложни писмени текстове на различни теми, като същевременно спазват езиковите норми. Използват първична и вторична литература и са способни да препоръчат литературно произведение и да обяснят избора си. Те прилагат основни литературни термини при тълкуване на литературни произведения. Имат развита читателска култура, четат за художествено преживяване на литературно произведение, за познание и за обогатяване на

лексикалния си фонд. Свързват информации от нехудожествени текстове, като ги сравняват с личен опит. Използват знанията си по език и литература, за да създават разнообразно културно съдържание.

Средно ниво

СПК 1	СПК 2	СПК 3
Учениците:	Учениците:	Учениците:
– БЕ.ОО.С.1.1.Разпределят европейските езици в основни езикови групи и знаят мястото на българския език в семейството на славянските езици. – БЕ.ОО.С.1.2.Изреждат основните етапи в развитието на книжовния български език,както и най-важните културно-исторически паметници;разпределят диалектите на българския език. – БЕ.ОО.С.1.3.Забелязват различията между своето и книжовното акцентуване;определят мястото на ударението в думата. – БЕ.ОО.С.1.4.Знаят особеностите на звуковете и техните видове;прилагат правописната норма при звуковите промени.	– БЕ.ОО.С.2.1. Прилагат теоретичните знания в анализа на граматически явления в по-сложна езикова ситуация. – БЕ.ОО.С.2.2.Забелязват и редактират грешки в своя и в чужд текст,спазвайки правописната норма. – БЕ.ОО.С.2.3.Използват различни начини за четене и учене съответно предназначенията цел. – БЕ.ОО.С.2.4. Редовно четат литературните произведения от учебната програма,както и произведения по свой избор и така придобиват навик и обогатяват естетическия си вкус. – БЕ.ОО.С.2.5. Възприемат литературното произведение	БЕ.ОО.С.3.1. Изразяват своето мнение в ученически,личен и информативен контекст използвайки книжовен език съобразно социалните и културни различия. – БЕ.ОО.С.3.2. Използват вече оформени умения за сътрудничество и комуникация,както и умения за изслушване и уважение на чужди мнения в различни ситуации. – БЕ.ОО.С.3.3. Запазват културата на своя народ,но уважават и различията на другите култури. – БЕ.ОО.С.3.4. Обмислят текст и оценяват съдържанието му;сравняват становищата от текста с личните представи за същия,правят изводи и ги

– БЕ.ОО.С.1.5.Разпознават частите на речта;знаят граматическите категории на изменяемите думи,употребяват правилно глаголните форми(с изключение на минало несвършено време). – БЕ.ОО.С.1.6 Различават словообразуващите морфеми(корен,представка,наставка) в прости примери,обогатявайки своя езиков запас. – БЕ.ОО.С.1.7. Различават видовете словосъчетания и умеят да правят синтактичен анализ на прости изречения;разпознават видовете подчинени изречения и правилно ги употребяват. – БЕ.ОО.С.1.8.Разбират значението на думи и фразеологизми,намиращи се в литературни и медийни текстове,предназначени за младежта и правилно ги използват. – БЕ.ОО.С.1.9. Различават функционалните стилове(художествен,научен,административен,публицистичен и разговорен),различават езиковите средства,характерни за отделни стилове и и правилно ги прилагат. – БЕ.ОО.С.1.10.Знаят и прилагат правописната норма на	изразявайки го чрез лични впечатления;интерпретират художествен и нехудожествен текст,като изтъкват важните детайли;свързват,сравняват и обосновават своите изводи с факти от текста и от личен опит. – БЕ.ОО.С.2.6.Тълкуват причините и последствията в отношенията и постъпките в текста,характеристиките на образите,в исторически и обществен контекст.Тълкуват и различават определени художествени стилови средства в поезията. – БЕ.ОО.С.2.7.Преценяват постъпките и характеристиките на образите и по този начин оформят моралните си възгледи. – БЕ.ОО.С.2.8.Правят разлика между субективност и обективност в изразяването,между факти и интерпретация,разпознават метафоричност;хумор,ирония,сатир а;разбират целта на изразяването. – БЕ.ОО.С.2.9.Подготвят устен или писмен текст(събират материал и правят план на съдържанието на текста,свързват частите в една устна или писмена цялост).	съпоставят с изводите,които намират в други източници на информации.Използват общи и определени знания,както и апстрактни размисли от различни сфери(художествена,дигитална,медийна,научна,финансова...). – БЕ.ОО.С.3.5.Развиват интереса си към четене- различни нехудожествени текстове,текстове предназначени за младежта,национална и световна белетристика;знаят и умеят да препоръчат книга и да оценят чуждите препоръки. – БЕ.ОО.С.3.6. Разбират връзките между литературата и културата;оформят свои естетически и етични становища. – БЕ.ОО.С.3.7. Знанията за езика и литературата прилагат за реализиране на културни мероприятия; участват в самостоятелни и групови проекти;представят идеи, с които осъществяват лична,обществена и комерсиална стойност. – БЕ.ОО.С.3.8.Съставят устни или писмени текстове въз основа на изученото от основната и допълнителна литература;умеят да
---	---	---

съвременния български книжовен език и забелязват грешки в своя и в чуждия текст. – БЕ.ОО.С.1.11.Свързват литературните произведения в исторически и обществен контекст. – БЕ.ОО.С.1.12. Различават в произведението елементите на лирика, епос и драма; различават лиро-епически видове(стихотворение, разказ, повест, роман...) и научно-популярни видове(биография, дневник, пътепис, мемоари...). – БЕ.ОО.С.1.13.Различават автора на литературното произведение от разказвача, драматическия актьор или от лирическия субект; художествен текст от нехудожествен текст; възприемат еднакви или подобни теми, образи и събития. – БЕ.ОО.С.1.14.Различават формите на разказването в литературно-художествен текст: повествование, описание, монолог, диалог. – БЕ.ОО.С.1.15. Правят разлика между преразказ и анализ на литературното произведение.	– БЕ.ОО.С.2.10. Самостоятелно намират и свързват информацията от различни области и ги използват в ученето и във всекидневния живот.	цитират или парафразират чужди текстове. – БЕ.ОО.С.3.9.Уважават културното различие на България, ценят културното наследство на своя край; знаят и умеят да изразят културните си потребности.
--	---	--

Напреднало ниво

Специфична предметна компетенция
1 (СПК1)

Учениците разбират функциите и значението на езика и многоезичието. Имат по-подробни познания за граматиката на българския език (ударения, състав на думите и глаголни форми, структура на изреченията); Владееят устните и писмените форми, необходими за училищно обучение, гражданско и социално включване. Оценяват стилистични похвати в литературни и нехудожествени текстове и интерпретират тяхната роля за постигане на естетическите и семантични характеристики на различните видове текстове. Разбират и правят връзки между литературата и други изкуства, наука и технологии. Развиват лична, национална и културна идентичност, осъзнаване на принадлежност към европейското и световното културно наследство, основано на произведения на българската и световната литература, театралното и филмово изкуство, научното и художествено наследство и различни форми на медийна култура.

Специфична предметна компетенция
2 (СПК2)

Учениците говорят публично и пред по-широка аудитория по теми от езика, литературата и културата. Възприемат изследователски и творчески възможности в процеса на изучаване на език и литература и прилагат придобитите знания и умения в ежедневието. Изследват характеристиките на регистрите и стиловете, свързани с речниците и избора на подходящи езикови изрази. Сравняват информация от различни дисциплини и медийни източници и са критични към тях.

Специфична предметна компетенция
3 (СПК3)

Учениците имат навика и нуждата да развиват своята култура на говорене и четене, както за собственото си усъвършенстване, така и за участие в гражданския и социалния живот. Те наблюдават въздействието на социално-икономическите движения върху езика, литературата, културата и науката; грижа за устойчив начин на живот в общността. Насърчават хуманно и критично отношение в диалога между културите. Готови са да поемат отговорност за избори и решения, които засягат личния им живот и живота на общността.

Напреднало ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Учениците:</i>	<i>Учениците:</i>	<i>Учениците:</i>
– БЕ.ОО.Н.1.1.Разбират и поясняват основните функции на езика (комуникативна и творческа); Познават понятията едноезичие и многоезичие и са запознати с подходящите езикови условия във връзка с българския език в Сърбия. – БЕ.ОО.Н.1.2. Знаят кои са основните особености на българското ударение, правят разлика между отворени и затворени срички в многосложни думи. – БЕ.ОО.Н.1.3. Откриват видовете звукови алтернации в по-прости примери и прилагат литературно-езиковата норма по отношение към тях. – БЕ.ОО.Н.1.4. Намират и назовават части на речта във връзка със словообразуването (граматическа основа и наставка за формата). Познават лични и безлични, както и прости и сложни глаголни форми и ги използват правилно в писмена и устна форма. БЕ.ОО.Н.1.5.Назовават основните модели за словообразуване	– БЕ.ОО.Н.2.1. Анализират ключовите части на художествения текст(тема,идея,стил,езикови и композиционни характеристики)като използват литературни термини. – БЕ.ОО.Н.2.2.Преценяват ролята на използваните стилни средства в определен контекст. – БЕ.ОО.Н.2.3. Анализират проблем, идея или послание в художествен и нехудожествен текст,съглеждайки ги всестранно;аргументирано ги обосновават,преценяват стойността им и коригират своите становища. – БЕ.ОО.Н.2.4.Съгласуват целта,съдържанието и начина на изразяване с комуникативната ситуация. – БЕ.ОО.Н.2.5. Съставят различни текстове(избират определени функционални стилове и форми на изразяване)проявявайки оригиналност и креативност.	– БЕ.ОО.Н.3.1. Разбират и използват езиковите възможности,изследват и изразяват своите становища,както и становищата от обществена,културна,морална и естетическа гледна точка. – БЕ.ОО.Н.3.2. Имат интерактивна комуникация с медиите;различават видовете медийни манипулации и тяхното влияние върху реалността. – БЕ.ОО.Н.3.3. Развиват личен стил във вербалното и невербалното изразяване. – БЕ.ОО.Н.3.4.Запазват интерактивно сътрудничество в групова работа,но и упоритост и самоинициатива за постигане на целите; участват в обществени мероприятия. – БЕ.ОО.Н.3.5.Следят развитието и влиянието на изкуството,науката и технологическото развитие върху езика и писмеността;полагат грижи за запазването на

(префиксация, деривация, композиция) и ги използват, за да обогатят речника си. – БЕ.ОО.Н.1.6.Анализират синтагми, сказуеми и комуникативни изречения и разбират взаимната им връзка в езиковата система; прилагат основните правила за съставяне на изречения. – БЕ.ОО.Н.1.7.Определят значенията на непознати думи и изрази въз основа на техния състав и/или контекста, в който са използвани; Познават и използват метафората и метонимията като лексикални механизми. – БЕ.ОО.Н.1.8.Тълкуват характеристиките на лирическото, епичното и драматичното в различни литературни произведения и в литературни жанрове (напр. драматична поезия, лирико-епически жанрове). –БЕ.ОО.Н.1.9. Наблюдават и описват езиковите, структурните и/или естетическите особености на литературните и нехудожествените произведения и ги използват при оценяването на литературните произведения и развиването на собствен стил на изразяване.	– БЕ.ОО.Н.2.6. Изследват и сравняват информации от различни медийни източници , оценяват тяхната веродостойност и същественост.	културно-историческите паметници, както и запазването на околната среда. –БЕ.ОО.Н.3.6.Използват своята читателска писменост за да тълкуват обективно и критически съдържанието и формата на текста,жанра,начина и стила на писане;различават фактите от интерпретацията,предрасъдъците и предпочитанията на автора. – БЕ.ОО.Н.3.7. Четат и пишат и така разширяват своите хоризонти и своите разсъдъци и емоции.Поемат отговорността за своите избори и решения,които влияят на личния и обществения живот. –БЕ.ОО.Н.3.8.Запазват човеколюбие и критическо отношение към културните различия и към начина, по който се възприема и оформя света,чрез литературата. – БЕ.ОО.Н.3.9.Оценяват езика,като медий на национална култура,национално наследство и културно различие на Европа и света.
---	--	--

--	--	--